

Litteratur

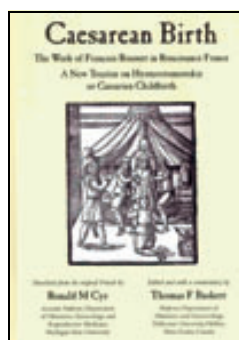
- Alexander M, Lenahan P, Pavlov A. Cinemeducation. A comprehensive guide to using film in medical education. Oxford: Radcliffe, 2005.
- Robinson DJ. Reel psychiatry. Movie portrayals of psychiatric conditions. Port Huron, MI: Rapid Psychler Press, 2003.
- Wedding D, Boyd MA, Niemic RM. Movies and mental illness. Using films to understand psychopathology. Cambridge, MA: Hogrefe & Huber, 2005.
- Gabbard GO. The psychology of the Sopranos. Love, death, desire and betrayal in America's favorite gangster family. New York, NY: Basic Books, 2002.
- Gabbard GO, Gabbard K. Psychiatry and the cinema. 2. utg. Arlington, VA: American Psychiatric Publishing, 1999.

Keisersnittets fødsel

Thomas F. Baskett, red.

Caesarean birth

The work of François Rousset in renaissance France: A new treatise on hysterotomotokie or caesarian childbirth. 126 s, ill. London: RCOG Press, 2010. Pris GBP 25
ISBN 978-1-906985-34-9

Den franske legen François Roussets (1535–1603) tekst om hysterotomi er en minneverdig og leseverdige bok med en interessant utgivelseshistorie. Minneverdig fordi det er første gang begrepet «caesarean» knyttes til en fødsel der

barnet kommer ut via et snitt i abdomen, leseverdige fordi de refererte sykehistoriene illustrerer hvor håpløs en fødsel kunne være for mor og barn. Boken gir et meget interessant bilde av fødsler i Europa for 400 år siden, forhold som stadig er aktuelle i store deler av verden.

Utgivelseshistorien er bemerkelsesverdige. Boken ble først utgitt på latin og kom i en noe kortere versjon på fransk i 1581. Rousset ønsket å tilfredsstille de mange franske barberkirurgene som kunne lite latin, og som hadde bedt ham om å dele kunnskapen sin med dem. Frankrike var den gangen det ledende landet i fødselsvitenskap i Europa. Boken ble raskt oversatt til tysk og igjen til latin. Men det skulle gå 430 år før den engelske utgaven kom. Da var keisersnittet blitt et av fødselshjelpenes viktigste hjelpemidler.

Rousset var ikke den første som var kommet på tanken om at barnet kunne skjæres ut, og vi kjenner flere historier om tidligere keisersnitt. De ble enten gjort på en død mor, for at barnet kunne døpes, eller for å avgjøre arvetvister. Det bemerkelsesverdige hos Rousset er at han anbefalte metoden for å få ut et levende barn, beholde

en levende mor og gi henne muligheten for flere barn. Han utførte ikke inngrepet selv, og han refererer kun tilfeller der det er gjort med hell. Som lege, og ikke barberkirurg, opererte han ikke. Men det hindret ham ikke fra å anbefale metoden sterkt. Han ga grunner for ikke å sy igjen livmoren. Det var først med den tyske gynekologen Max Sängers (1853–1903) monografi i 1882 at man begynte å sy igjen livmorsnittet, noe som reduserte dødeligheten radikalt. Gjennom 1800-tallet hadde ingen annen operasjon så høy mortalitet. Dette var ikke det eneste stedet hvor Rousset bagatelliserte faren for komplikasjoner. Mer bemerkelsesverdige er hans begrunnelse for at det ikke kunne inntreffe farlige blødninger.

Dette til tross, og selv om man ikke finner Roussets profeti interessant, er boken vel verdt å lese som et tidsdokument. Den er underholdende og tankevekkende. Det er, som oversetteren Ronald M. Cyr peker på innledningsvis, flere gode grunner til å oversette den til engelsk etter mer enn 400 år, enn «because it was there». Redaktøren, den kanadiske gynekologen Thomas F. Baskett, har skrevet en introduksjon som i seg selv er en grunn til å anskaffe eller låne boken. Ideen om abdominal i stedet for vaginal fødsel ble ikke tatt ut av den tomme luften.

Per E. Børdahl

Kvinneklinikken
Haukeland universitetssykehus

Sanitet på alle verdens hav

David McLean

Surgeons of the fleet

The Royal Navy and its medics from Trafalgar to Jutland. 296 s, ill. New York, NY: I.B.Tauris Publishers, 2010. Pris GBP 28
ISBN 978-1-84885-284-6

England er en øy, og der forstår alle betydningen av sjøveien. Det er likeså selvfølgelig at Royal Navy er «the senior service» i Storbritannia. De fleste kjenner sangen *Rule, Britannia* med strofen

Britannia, rule the

waves. Royal Navy var instrumentet som sikret at britene kunne beherske havet.

David McLean har skrevet en svært interessant bok om Royal Navy, fra slaget ved Trafalgar i 1805 til Jyllandslaget i 1916. I denne perioden på vel 100 år var Royal Navy totalt dominerende på verdens hav. Flåten talte på slutten av Napoleonskrigen ca. 140 000 mann og var igjen oppe

i samme størrelse under første verdenskrig. Perioden var i liten grad preget av sjøkrig, da det ikke var noen som kunne utfordre Royal Navy.

McLean gir en kronologisk beskrivelse av Royal Navy i 100-årsperioden. Han vektlegger sanitetstjenesten og høster rikt fra de mange skipslegenes rapporter og journaler i arkivene. Gjennom skipslegenes rapporter – og med deres egne ord – får vi et unikt innblikk i de utfordringene og erfaringene marinelegene sto overfor. Under Revolusjonskrigen og Napoleonskrigen døde 1,5 % av personellet av krigshandlinger, 12 % pga. havari, 20 % av ulykker og 65 % av sykdom. Dødsraten falt i hele perioden, fra 22 per 1 000 av alle årsaker i 1857, til 3,3 per 1 000 i 1907.

I 1832 ble sir William Burnett (1779–1861) den første marinesanitetssjefen. Han hadde stillingen i 23 år og la grunnlaget for en verdensomspennende sanitetstjeneste. McLean skriver godt og gir et nyttig bilde av verdens største «rederihelsetjeneste» på 1800-tallet. Å bygge opp og vedlikeholde sanitetstjenesten var ikke uten utfordringer. Rekrutteringen av leger til militær tjeneste var en konstant hodepine – en situasjon som dessverre ikke er ukjent selv i våre dager. Legenes status var i utgangspunktet lav, men bedret seg i denne perioden. Sanitetsmateriellet og medikamentforsyningen til hundrevis av skip, de mange sykehusene og tusenvis av personell spredd over hele verden, var en betydelig logistisk utfordring. Skipslegene og deres assistenter tok vare på personellet om bord. De syke og skadede ble evakuert til sykehus i land, og disse sykehusene tok seg også av veteraner og invalider. I perioden var det få eller ingen som utfordret Royal Navy på havet, og McLean beskriver hvorledes både Royal Marines og marinepersonell ble sendt på land for å delta i krigshandlinger, bl.a. i Krimkrigen og Boerkrigen. Royal Navy hadde et komplett og helhetlig helsevesen flere hundre år før alle briter fikk et helsevesen, i form av National Health Service etter den annen verdenskrig.

Det er imponerende hvilket kildemateriale som er tilgjengelig, og som i stor grad fortsatt ikke er bearbeidet. Royal Navy hadde i perioden detaljert statistikk over alle syke og sårede. McLeans bok er basert på grundige kildestudier. I løpet av de siste årene er det blitt utgitt en rekke verk hvor man tar for seg historien til Royal Navy – og noen av disse tar også for seg besetningene og sanitetstjenesten. Det foregår mye forskning på feltet i Storbritannia. Kontrasten til den dansk-norske fellesflåten (frem til 1814) og den norske marinen (etter 1814) som feiret sitt 500-årsjubileum i 2010, er påtakelig. Verken i Norge eller Danmark finner vi et eneste historisk verk om dette emnet, på tross av at vår marine etablerte og utviklet en helhetlig sanitetstjeneste fra slutten av 1400-tallet.

Forfatteren beskriver de store endringene i medisinen som skjedde på slutten av 1800-tallet, hvor etableringen av bakteriologien og antiseptikken sto sentralt. Dessverre drøfter han i liten grad hvilken rolle eller påvirkning marinelegene hadde på denne utviklingen. På det hygieniske området var sannsynligvis skipsmedisinen i front, noe som kunne vært drøftet.

McLean sammenlikner helsetilstanden i Royal Navy med helsetilstanden i handelsmarinen og viser at helsetilstanden var vesentlig bedre i marinen. Det kunne vært interessant med en grundigere drøfting av årsakene til denne forskjellen. Han sammenlikner heller ikke helseforholdene i Royal Navy med andre mariner. Komparative studier mellom forskjellige mariner på 1800-tallet kunne sannsynligvis kastet lys over i hvilken grad institusjonelle forhold hadde innvirkning på helseforholdene.

Surgeons of the fleet er meget leseverdige og gir et unikt innblikk i de utfordringene en internasjonal organisasjon som Royal Navy sto overfor – og håndterte – på 1800-tallet.

Jan Knudtzon Sommerfelt-Pettersen

Saniteten i Sjøforsvaret

Fin bok i puslete format

Giorgio Bordin, Laura Polo D'Ambrosio

Medicine in art

383 s, ill. Los Angeles, CA: Getty Publications, 2010. Pris USD 25

ISBN 978-1-60606-044-5

Kunst og medisin har mange felles møtepunkter. Som unge legestudenter hørte vi stadig at «observasjonsevnen oppøves gjennom studiet». Evnen til å se må oppøves både for medisinere, kunstnere og kunsthistorikere.

Boken er skrevet av en italiensk lege, Giorgio Bordin, indremedisiner med spesialitetene hematologi og immunologi, og en kunsthistoriker, Laura Polo D'Ambrosio. Kapitlene er tematisk oppbygd. Forskjellige medisinske emner illustreres med malerier fra antikken til i dag. Bakerst er det en liste over alle emnene. Man kan mistenke at kapitlene er brukt som innledning til forelesninger om de forskjellige temaene.

Det meste er selvsagt figurative malerier, men det er også en del tegninger og grafikk og et enkelt stillbilde fra en film; sykehusgangen i et psykiatrisk sykehus. Man finner

mye medisinhistorie, beskrivelse av mange tilstander, fra dverger og podagra til moderne operasjonssaler og god sykepleie og omsorg, alt satt i en historisk og sosial sammenheng. Middelaldermalerier er satt sammen med moderne malerier. Dette viser at problemene kan være de samme i dag.

Legerollen er godt beskrevet, fra sykebesøk til utføringen av autopsi, stråleterapi av kreft og kirurgisk behandling. Forfatterne er opptatt av forholdet mellom pasienter og behandlere, og det er for øvrig en bra samling av legekarakterer og tannlegebilder. Men hvorfor er tannverk så morsomt?

De fleste av bildene kan man se i europeiske museer, en del i USA. Over 200 kunstnere er representert, mange med flere bilder. Norge er representert med åtte Edvard Munch-malerier og to av Christian Krohg. Kunstverkene favner fra antikke steler til bilder av Moder Teresa fra 1974. Det nyeste bildet er av båtflyktninger fra 2008, *Mare Norstrum*, av den italienske kunstneren Nicola Villa. Det gjør inntrykk.

Layouten er ganske fiks. Kapitlene åpner med et hovedbilde og en medisinhistorisk forklaring. Et utsnitt av hovedbildet brukes så som vignett på etterfølgende underkapitler og andre bilder med samme tema. Til siden for bildene er det korte kunsthistoriske og medisinske kommentarer.

Hvor godt opplegget fungerer, kan man se i det siste kapitlet, som handler om å se «the human dimension of illness». Kapitlet innledes med Christian Krohgs maleri *Syk pike*. Et utsnitt av pikens øyeparti brukes så i innledningen til underkapitlene som handler om å se temaene ensomhet, fengsel, tålmodighet, tilstedeværelse og palliativ omsorg.

Opplegget er praktfullt, men dette er en paperback med flere problemer. For det første gjelder det størrelsen på bokstavene i sidekommentarene til bildene. Jeg som bruker briller med styrke + 3 når jeg leser, må her frem med forstørrelsesglasset. Et annet problem er at størrelsen på bildene ikke er oppgitt. Gamle kirkemalerier med masse detaljer har frimerkestørrelse. Og til slutt, språket: Boken er oversatt fra italiensk til et litt knudrete amerikansk. Jeg kunne også ha ønsket meg en mer uttalt kunsthistorisk vurdering med en plassering av bildene i kunsthistorien.

Hvis denne boken hadde hatt dobbel sidestørrelse med samme innhold, ville det vært en flott kunstbok. Likevel anbefaler jeg den både for leger og kunsthistorikere. Den er svært innholdsrik og viser på en god måte hvordan legers og kunstners blikk har supplert hverandre gjennom tiden.

Ingegerd Frøyshov Larsen

Oslo

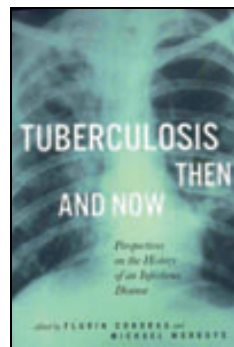
Menneskehetens største svøpe

Flurin Condrau, Michael Worboys

Tuberculosis then and now

Perspectives on the history of an infectious disease. 243 s, tab, ill. Quebec: McGill-Queen's University Press, 2010. Pris CAD 95

ISBN 978-0-7735-3601-2

Denne boken er interessant lesning for alle som er interessert i historie generelt, medisinsk sosialhistorie og tuberkulose som fagfelt. I og med at det er en antologi, der mange forfattere har bidratt, veksler språk og form en

god del; fra et sosiologisk og historisk perspektiv til mer medisinsk-faglige og epidemiologiske synsvinkler der et vanlig publikum vil ha vanskeligere for å henge med. Intensjonen er å trekke lange linjer i tuberkulosens historie og gi innblikk i dens rolle, både som sykdom og fenomen i samfunnet. Hvert kapittel har nærmest form av en trykt forelesning med tettpakket tekst. I hele boken forekommer kun fire illustrasjoner og tre tabeller. Det er fyldige referanselister til hvert kapittel.

I det første kapitlet beskriver forfatterne hvordan måten historikerne beskriver tuberkulose har endret seg gjennom tidene. Noen har vært opptatt av å skildre medisinsk fremgang på området, andre av tuberkulosen som metafor, hvordan samfunnets syn på tuberkulose bestemmer måten tuberkulosepasienter blir behandlet på, og måten de erfarer sin sykdom. Et viktig perspektiv blir da det narrative, fortellinger om enkelt-pasienters tragiske erfaring med sykdommen. Her finnes et rikholdig materiale, både i kunst, litteratur og på film, som viser at den skrekk og elendighet som sykdommen har spredt opp igjennom historien, knapt kan overdriives. Men ikke minst filmmediet er også blitt brukt til opplysning og forebygging, ofte med et narrativt preg med utgangspunkt i personlige historier.

Et helt kapittel er viet «Patient Zero», *New York Posts* fiktive hjemløse narkoman. Forfatterne bruker ham for å skildre den omfattende epidemien med den resistente, høyvirulente nye tuberkulosen som herjet New York i begynnelsen av 1990-årene. Sanatorieperioden vies også betydelig plass. Her finner vi både sosiologisk analyse, der man retter søkelyset mot hva slike «Goffmanske totale institusjoner» gjør med enkeltmennesket, og epidemiologiske perspektiver. Det generelle sosiale stigmaet drøftes også, ikke minst hvordan man i Vesten har endret syn på tuberkulose